

подальшого розвитку. Економіки країн-членів інших таких систем не перебувають на достатньому рівні розвитку, щоб створювати конкуренцію існуючим світовим резервним валютам навіть при об'єднанні зусиль в межах монетарного союзу. Більшою частиною широко обговорюваних перспективних регіональних валютних систем очікуються серйозні внутрішні суперечності, що не дозволяють говорити про високу імовірність їх утворення в коротко- та середньостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Козюк В. Монетарна політика в глобальних умовах: моногр. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 192 с.
2. Веб-сайт статистичної організації Європейської комісії «Євростат» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

3. Веб-сайт DailyFX / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.dailyfx.com/eur-usd>

4. Линкевич Е.Ф. Формирование валютных зон: теоретические и практические аспекты // Финансовая аналитика: проблемы и решения. 2013. № 44. – 45-51 ст. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-valyutnyh-zon-teoreticheskie-i-prakticheskie-aspekty>

5. Official web-site of RIETI, AMU and AMU Deviation Indicators / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rieti.go.jp/users/amu/en/wide.html>

6. Rashid al Khater, The Monetary Union of the Gulf Cooperation Council and Structural Changes in the global economy: aspirations, challenges, and long-term strategic benefits, Arab Center for Research and Policy Studies – Research Paper, May 2012. – 33 p. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.dohainstitute.org/en/lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/The_Monetary_Union_of_the_Gulf_Cooperation_Council_and_Structural_Changes_in_the_Global_Economy_Aspirations_Challenges_and.pdf

МІСЦЕ І РОЛЬ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГОНОСІЇВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС

THE PLACE AND ROLE OF DIVERSIFICATION OF ENERGY SUPPLIES IN THE EU ENERGY SECURITY SYSTEM

У статті розглянуто існуючі загальні трактування енергетичної безпеки і основні концептуальні підходи ЄС до визначення енергетичної безпеки та її основних складових. На основі аналізу та узагальнення нормативно-правових актів ЄС різного рівня, які торкаються проблеми забезпечення безпеки постачання енергії (енергоресурсів) до держав-членів ЄС, з'ясовано місце і роль диверсифікації постачання енергії (енергоносіїв) як одного з визначальних чинників системи забезпечення енергетичної безпеки ЄС.

Ключові слова: енергетична безпека, диверсифікація постачання енергоносіїв, джерела постачання енергоносіїв.

В статье рассмотрены существующие общие трактовки энергетической безопасности и основные концептуальные подходы ЕС к определению энергетической безопасности и ее основных составляющих. На основе анализа и обобщения нормативно-правовых актов ЕС разного уровня,

которые касаются проблемы обеспечения безопасности поставок энергии (энергоресурсов) в государства-члены ЕС, выяснено место и роль диверсификации поставок энергии (энергоносителей) как одного из определяющих факторов системы обеспечения энергетической безопасности ЕС.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, диверсификация поставок энергоносителей, источники поставок энергоносителей.

The article discusses the existing common interpretations of energy security and the EU main conceptual approaches to the definition of energy security and its main components. On the basis of analysis and generalization of various EU legal acts dealing with security of energy supplies to EU Member States, the place and role of diversification of energy supplies as one of the determinants of the EU energy security system, have been determined.

Key words: energy security, diversification of energy supplies, sources of energy supplies.

УДК 338.45:622.324

Музиченко М.В.

старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми. Ураховуючи те, що шляхом впровадження енергетичної політики створюються умови, необхідні для забезпечення повноцінного функціонування будь-якої галузі промисловості, вона безперечно має визначальний характер для сталого розвитку будь-якої країни світу. Останнім часом значна увага приділяється реалізації

політики диверсифікації енергозабезпечення як невід'ємної складової енергетичної безпеки.

Актуалізація політики диверсифікації постачання енергії з боку ЄС як одного з найбільших імпортерів енергоносіїв у світі викликає необхідність проведення наукових досліджень з метою вивчення тих об'єктивних змін, які останнім часом

відбуваються у сфері енергетичної безпеки, врахування досвіду ЄС у забезпеченні енергетичної безпеки шляхом реалізації диверсифікаційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми енергетичної безпеки, її основних компонентів, визначення ролі і місця політики диверсифікації в системі енергетичної безпеки є предметом дослідження таких учених, як: В. Бараннік, С. Бевз, М. Браун, Г. де Вріс, Д. ван Вурен, І. Гайдучський, Г. Грененберг, К. Денчев, Дж. Джеуелл, Д. Джонссон, О. Дзьоба, Ю. Дзядикевич, М. Земляний, Б. Йоханссон та ін.

Разом з тим, для сучасної енергетичної безпеки є характерним виникнення нових реальних і потенційних ризиків та викликів, що обумовлює необхідність продовження наукових досліджень за даною проблематикою з метою визначення шляхів їх мінімізації на основі диверсифікації енергозабезпечення.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування місця і ролі диверсифікації постачання енергоносіїв у сучасній системі забезпечення енергетичної безпеки ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для з'ясування місця і ролі диверсифікації постачання енергоносіїв у системі забезпечення енергетичної безпеки ЄС розглянемо існуючі загальні трактування енергетичної безпеки і основні концептуальні підходи ЄС до визначення енергетичної безпеки та її основних складових.

Сучасні дослідження енергетичної безпеки ґрунтуються на ідентифікації та вивченні зв'язків між енергетичними системами та важливими соціальними цінностями, енергетична безпека визначається, як частина загальноприйнятої концепції національної безпеки.

Енергетична безпека може бути визначена, як здатність енергетичних галузей надавати відповідні послуги за розумною ціною на конкурентному, повністю лібералізованому загальноєвропейському ринку [1, с. 517-518].

Енергетична безпека може характеризуватися наявністю та доступністю енергоресурсів, ефективністю їх використання та екологічною безпекою.

З точки зору наявності енергоносіїв, концепція енергетичної безпеки враховує супутню безпеку (надійність) та диверсифікацію джерел енергоносіїв і енергетичних послуг. Супутніми аспектами наявності енергоносіїв є диверсифікація енергопостачання та запобігання фізичному пошкодженню критичної енергетичної інфраструктури (електростанцій, трубопроводів, розподільчих мереж) для безперебійного надання послуг [3; 4].

У загальному вигляді диверсифікація охоплює три аспекти [2; 5]:

– диверсифікацію джерел постачання енергії (енергоносіїв);

– диверсифікацію постачальників енергоносіїв;

– диверсифікацію локацій окремих енергетичних об'єктів за просторовим (географічним, територіальним) принципом.

Диверсифікація джерел постачання енергії передбачає використання комбінації різноманітних джерел енергії, видів енергоресурсів, паливних циклів.

Диверсифікація постачальників енергоносіїв передбачає використання декількох точок виробництва енергії, унеможливаючи монополізацію ринку однією компанією чи постачальником енергоносіїв.

Просторова диверсифікація передбачає територіальний розподіл локацій окремих енергетичних об'єктів таким чином, щоб їх функціонування не могло бути порушено внаслідок однієї події, несправності або збою.

Географічний розподіл локацій окремих енергетичних об'єктів не тільки підвищує їх загальну безпеку та надійність функціонування, але й забезпечує стійкість всієї мережі дистрибуції енергії до випадкових збоїв та відмов або навмисних дій. Географічна диверсифікація запобігає можливості загального колапсу енергетичної системи [2].

Диверсифікація джерел і шляхів постачання енергоресурсів є визначальним чинником забезпечення енергетичної безпеки.

Відповідно до статті 194(1) Договору про функціонування ЄС гарантування безпеки енергопостачання розглядається, як основна мета енергетичної політики ЄС [6].

Визначення безпеки постачання енергії (енергоресурсів) знайшли відображення у низці нормативно-правових актів ЄС різного рівня.

Зелена книга ЄС 1994 року «Енергетична політика ЄС» визначає безпеку постачання, як стан забезпечення енергоресурсами, за якого основні майбутні енергетичні потреби мають бути задоволені завдяки спільному використанню внутрішніх енергетичних ресурсів та стратегічних резервів у прийнятних економічних умовах та з використанням диверсифікованих та стабільно доступних зовнішніх джерел енергоресурсів [7].

Кінцевою метою є забезпечення диверсифікованого енергетичного балансу, який ґрунтується на різних джерелах енергії. Диверсифікація джерел постачання енергоресурсів та їх походження виступає одним із шляхів гарантування безпеки постачання.

Безпека постачання енергії (енергоносіїв) пов'язується із соціальним та економічним рівнем безпеки, що знайшло відображення у Зеленій книзі ЄС 2000 року «На шляху до європейської стратегії щодо безпеки постачання енергоносіїв», в якій безпека постачання енергоносіїв як основа довгострокової стратегії ЄС щодо забезпечення

енергетичної безпеки визначалася, як стан забезпечення безперебійної фізичної наявності енергетичних продуктів на ринку за доступною для всіх споживачів ціною, який гарантує добробут громадян та належне функціонування економіки із врахуванням захисту довкілля та напрямів сталого розвитку [8; 9].

Зелена книга ЄС 2006 року «Європейська стратегія щодо сталої, конкурентної та безпечної енергії» пропонує спільну європейську енергетичну політику, спрямовану на вирішення майбутніх проблем постачання енергії та врахування їх впливу на економічне зростання та навколишнє середовище. Забезпечення безпеки постачання енергоносіїв не має на меті максимального збільшення енергетичної самодостатності або мінімізації енергетичної залежності, але спрямоване на зменшення ризиків, пов'язаних із такою залежністю. Основна мета – досягнення оптимального співвідношення між енергетичною самодостатністю і енергетичною залежністю та диверсифікація джерел постачання енергоносіїв (за видами та маршрутами постачання) [10].

Європейська Комісія акцентує увагу на трьох цілях енергетичної політики: стійкість, конкурентоспроможність та безпека постачання енергії (енергоресурсів). При цьому безпека постачання вважається найбільш пріоритетною ціллю [11, с. 133].

У «Дорожній карті ЄС з енергетики на період до 2050 року» зазначаються напрями діяльності, які сприятимуть зменшенню ризиків енергетичної залежності: підтримка розвитку нових технологій в енергетиці, підтримка використання поновлюваних джерел енергії та диверсифікація постачальників енергоносіїв [8; 12].

Директива 2005/89/ЄС розглядає безпеку постачання електроенергії, як здатність енергетичної системи постачати електроенергію кінцевим споживачам. У Директивах 2009/72/ЄС та 2009/73/ЄС, які стосуються загальних правил щодо внутрішнього ринку електроенергії та природного газу, відповідно, застосовується більш широкий підхід: енергетична безпека характеризується і як безпека постачання, і як технічна безпека [13-15].

Найбільш гострим питанням щодо безпеки постачання енергоресурсів в ЄС є значна залежність окремих держав-членів ЄС від єдиного зовнішнього постачальника. Перш за все це стосується постачання природного газу та електроенергії [16; 17, с. 75-92].

Питання диверсифікації у газовому секторі ЄС регулює Директива 2004/67/ЄС, згідно з якою диверсифікація джерел і шляхів постачання газу відноситься до переліку інструментів досягнення стандартів безперебійності газопостачання. Рекомендується диверсифікувати газопостачання шляхом будівництва терміналів для зрідженого природного газу [18].

Згідно з «Європейською стратегією енергетичної безпеки» центральним компонентом енергетичної безпеки ЄС є безпека постачання енергоносіїв, під якою розуміють наявність безперервного доступу до енергетичних ресурсів за прийнятними цінами. Визначений ряд пріоритетних заходів, які включають посилення надзвичайних механізмів (координація оцінки ризиків та планів на випадок надзвичайних ситуацій та захист стратегічної інфраструктури), створення повністю інтегрованого внутрішнього ринку, збільшення виробництва енергії в ЄС та диверсифікація зовнішніх поставок та пов'язаної з ними інфраструктури [19; 20].

У Стратегії діяльності Енергетичного Союзу, створеного державами-членами ЄС у 2015 році, зазначено п'ять основних напрямів діяльності [21]:

- диверсифікація джерел постачання енергії та постачальників енергоносіїв до ЄС і гарантування енергетичної безпеки на основі солідарності, кооперації та взаємної довіри між державами-членами ЄС;
- створення повністю інтегрованого внутрішнього енергетичного ринку;
- підвищення енергоефективності на основі помірному споживання енергії;
- декарбонізація як засіб боротьби з кліматичними змінами;
- підвищення конкурентоспроможності на основі проведення досліджень та здійснення інновацій у розвиток енергоефективності, відновлюваних джерел енергії та технологій зберігання енергії.

У доповіді Європейської Комісії про стан Енергетичного Союзу підкреслюється, що диверсифікація джерел енергії, постачальників та маршрутів постачання має вирішальне значення для гарантування безпечного та стійкого постачання енергії (енергоносіїв) європейським громадянам та компаніям. Наголошено на необхідності подальшого розвитку диверсифікаційних проектів та заохочення регульованих, прозорих та стабільних енергетичних ринків. З метою подальшого розвитку потенціалу диверсифікації Європейська Комісія має намір приділяти значну увагу використанню зрідженого природного газу [22].

Для ЄС, як одного з найбільших імпортерів енергоресурсів в світі, енергетична безпека – це передусім забезпечення надійності постачання енергоресурсів, диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури, впровадження нових технологій для зниження залежності від імпорту енергоресурсів [23].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином енергетичну безпеку ЄС можна визначити, як стан забезпечення ЄС енергією (енергоресурсами), за якого не створюються загрози сталому розвитку та впроваджуються механізми компенсації (мінімізації) наявних та потенційних ризиків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Cameron, P. D. (2007), "Competition in Energy Markets. Law and Regulation in the European Union", 2nd ed, Oxford University Press, Oxford.
2. Sovacool, B. K. and Brown, M. A. (2010), "Competing Dimensions of Energy Security: An International Perspective", *Environment and Resources*, vol. 35, pp. 77–108.
3. Chow, E. and Elkind, J. (2005), "Hurricane Katrina and energy security", *Survival*, vol. 47(4), pp. 145–160.
4. Klare, M. T. and Brown J. (2007), "The futile pursuit of energy security by military force", *World Aff.*, vol. 13(2), pp. 139–153.
5. Papanikos, G. T. (2015), "Energy Security, the European Energy Union and the Mediterranean Countries", available at: [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos%20\(2015\)-Energy%20Security.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos%20(2015)-Energy%20Security.pdf) (Accessed 15 September 2017).
6. EUR-Lex (2012), "Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> (Accessed 15 September 2017).
7. EUR-Lex (1995), "Green Paper – For European Union Energy Policy", available at: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995Y0811\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995Y0811(01)&from=EN) (Accessed 15 September 2017).
8. Rosicki, R. (2012), "The Notion of Energy Security in the European Union", available at: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/3262/1/The%20notion%20of%20energy%20security%20in%20the%20European%20Union.pdf> (Accessed 15 September 2017).
9. EUR-Lex (2000), "Green Paper – Towards a European strategy for the security of energy supply", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52000DC0769&from=EN> (Accessed 15 September 2017).
10. EUR-Lex (2006), "Green Paper. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy", available at: <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2050-energy-strategy> (Accessed 15 September 2017).
11. Herranz-Surrallés, A. and Natorki, M. (2012), "The European energy policy towards eastern neighbours: rebalancing priorities or changing paradigms?", in: *An Environmental Approach*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
12. Energy (2012), "Energy roadmap 2050", available at: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2012_energy_roadmap_2050_en_0.pdf (Accessed 15 September 2017).
13. EUR-Lex (2006), "Directive 2005/89/EC of the European Parliament and of the Council of 18 January 2006 concerning measures to safeguard security of electricity supply and infrastructure investment", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0089&from=EN> (Accessed 15 September 2017).
14. EUR-Lex (2009), "Directive 2009/72/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0072&from=EN> (Accessed 15 September 2017).
15. EUR-Lex (2009), "Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC", available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:en:PDF> (Accessed 15 September 2017).
16. Schaffer, B. (2015), "Europe's natural gas security of supply: policy tools for single supplied states", *Energy Law Journal*, vol. 36, pp. 179–201.
17. Hoyos Perez, J. A. (2012), "Critical energy infrastructure protection in the EU", *EU Energy Law*, vol. VI. *The Security of Energy Supply in the European Union*. Claeys & Casteels Law Publishers, Deventer–Leuven.
18. EUR-Lex (2004), "Council Directive 2004/67/EC of 26 April 2004 concerning measures to safeguard security of natural gas supply", available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0067:EN:HTML> (Accessed 15 September 2017).
19. EUR-Lex (2014), "Communication from the Commission to the European Parliament and the Council 'European Energy Security Strategy'", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN> (Accessed 15 September 2017).
20. Energy (2014), "Commission staff working document 'In-depth study of European Energy Security'", available at: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140528_energy_security_study_0.pdf (Accessed 15 September 2017).
21. The official site of the European Commission (2017), "Energy union and climate", available at: https://ec.europa.eu/commission/priorities/energy-union-and-climate_en (Accessed 15 September 2017).
22. EUR-Lex (2015), "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank, State of the Energy Union 2015", available at: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_1&format=PDF (Accessed 15 September 2017).
23. Денчев, К. *Мировая энергетическая безопасность: история и перспективы* / К. Денчев. – Новая и новейшая история. – 2010. – № 2. – С. 34-77.